

**Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та міжнародних відносин**

Міжнародні відносини та світова політика.

Практикум для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня спеціальності

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії».

Рівне-2024 рік

УДК 327 (075.8)

М 58

Міжнародні відносини та світова політика. Практикум для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Рівне: РДГУ, 2024. 26 с.

Розробник: к.політ. наук, доц. кафедри політології та міжнародних відносин **Кундеус О. М.**

Рецензенти:

Вівчар І.В. кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології РДГУ.

Чернюк І.А. кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільних наук Національного університету водного господарства та природокористування.

Практикум укладено на основі тематики навчального курсу. Містить плани семінарських занять, короткі теоретичні відомості до них, тестові завдання, питання для самоперевірки у рамках професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин.

Затверджено на засіданні кафедри політології та міжнародних відносин

Протокол від 03 жовтня 2024 № 4

Завідувач кафедри політології та міжнародних відносин (доц.. Крет Р.М.)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії, політології та міжнародних відносин

Протокол від. 05 листопада 2024р. № 10

Голова методичної комісії (доц.. Мартинчук І.І.)

ЗМІСТ

Вступ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин.

Тема 1. Теоретичні основи науки про міжнародні відносини.

Тема 2. Історичні типи міжнародних систем.

Тема 3. Сучасна геополітична ситуація у світі.

Тема 4. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин.

Тема 5. Міжнародна безпека у ХХІ ст.

Тема 6. Міжнародні конфлікти у ХХІ ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Регіональні особливості розвитку сучасних міжнародних відносин.

Тема 1. Країни Європи в системі сучасних міжнародних відносин.

Тема 2. Україна в системі сучасних міжнародних відносин.

Список рекомендованих джерел і літератури

ВСТУП

Академічний курс викладається у Рівненському державному гуманітарному університеті для підготовки фахівців за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Метою викладання навчальної дисципліни «Міжнародні відносини та світова політика» є здобуття студентами знань і наукового обґрунтування уявлень про систему міжнародних відносин та світової політики, регіональні особливості їх розвитку, а також роль та місце України в сучасних міжнародних відносинах.

Структура навчальної дисципліни є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують майбутній міжнародний профіль спеціаліста у сфері міжнародних відносин, і включає в себе два тематичні блоки. Відповідно до них будується модульна тематика за якою передбачається вивчення студентами розвитку міжнародних відносин та світової політики. Зокрема, перший тематичний блок дисципліни спрямований на вивчення основних тенденцій та нових проблем сучасних міжнародних відносин. Другий блок включає в себе регіональні особливості міжнародних відносин часів у постбіполярний період.

Семінарські заняття передбачають закріплення та конкретизацію лекційного матеріалу, формування у студентів творчого мислення, навичок самостійної роботи і прикладного використання теоретичних знань у професійній діяльності. З цією метою розроблено цілий комплекс завдань, спрямованих на активізацію самостійної роботи, серед яких: письмове тестування, відповіді на поставлені запитання, виконання низки теоретичних завдань тощо. З метою поглиблення набутих знань студентам у рамках курсу пропонується виконання реферативних та аналітичних робіт.

Задля формування попередніх уявлень про специфіку тематики заняття кожен план семінарського заняття супроводжується основними теоретичними відомостями. До всіх семінарських занять передбачено список необхідних для підготовки джерел.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин.

Теми семінарських занять

Тема 1. Теоретичні основи науки про міжнародні відносини

1. Наука про міжнародні відносини.
2. Поняття і категорії теорії міжнародних відносин.
3. Найважливіші особливості міжнародних відносин.
4. Поняття міжнародних систем.

Основні теоретичні відомості

Міжнародні відносини – це системна сукупність політичних, економічних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства, до яких відносяться держава, народ, суспільні та громадські рухи, різноманітні організації тощо

Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, що регулює стосунки з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності: державами, зарубіжними партіями та іншими громадськими організаціями, всесвітніми й регіональними міжнародними організаціями. При цьому зовнішня політика тієї або іншої країни є конкретним, практичним втіленням міністерством закордонних справ або відповідним йому зовнішньополітичним відомством основних принципів міжнародної політики держави, які виробляються державними структурами і покликані відображати національні інтереси держави. Поняття ж міжнародна політика застосовується як для визначення діяльності даної держави у міжнародних справах, так і міждержавної політики на світовій арені взагалі. Тому це поняття більш широке, ніж поняття зовнішня політика.

В цілому синонімічний ряд «міжнародна політика» – «світова політика» – «світовий політичний процес» може отримати таке визначення – це сукупна цілеспрямована діяльність народів, держав, їхніх інститутів, соціальних спільнот, об'єднань громадян у сфері міжнародного життя з метою реалізації певних політичних цілей.

Основні поняття: міжнародні відносини, міжнародна політика, зовнішня політика, типи, рівні, стани, види МВ.

Тестові завдання

1. Хто вперше використав термін «міжнародні відносини»
  - а. Дж. Бентам;
  - б. Р. Арон;
  - в. В. Вільсон;
  - г. Г. Гроцій.
2. У структурі міжнародних відносин розрізняють три основних рівні:
  - а. інституційний, ідеологічний, функціональний;
  - б. глобальний, державний, регіональний;
  - в. ідеологічний, глобальний, локальний;
  - г. глобальний, регіональний і двосторонній.
3. Коли було заснована перший журнал, котрий займався проблематикою міжнародних відносин?
  - а. 1922 р.;
  - б. 1918 р.;
  - в. 1914 р.;
  - г. 1919 р.
4. Визначте три типи глобальних міжнародних систем:
  - а. монополярна, біполярна, мультиполярна;
  - б. монополярна, постбіполярна, мультиполярна;
  - в. мультиполярна, однополярна, пост біполярна;
  - г. глобальна, монополярна, мультиполярна.

Питання для самостійного опрацювання

1. Порівняйте зміст понять «міжнародна політика» і «світова політика».
2. Що таке «міжнародні відносини»?
3. Порівняйте традиціоналістську і модерністську концепції змісту міжнародних відносин.
4. Які складові компоненти системи міжнародних відносин ви знаєте?
5. Що ви знаєте про системний підхід і «критерій локалізації» М.Мерля?

6. Назвіть типи міжнародних відносин.
7. Які види міжнародних відносин ви знаєте?
8. Порівняйте світову і зовнішню політику.
9. З яких основних типів суб'єктів політичного життя складається структура світового політичного процесу?
10. Назвіть функції держави, які вона здійснює при реалізації завдань міжнародної політики.

Тема 2. Історичні типи міжнародних систем

1. Вестфальська система - основні характеристики, досягнення / втрати
2. Віденська система основні характеристики, досягнення / втрати
3. Версальсько - Вашингтонська основні характеристики, досягнення / втрати
4. Ялтинсько – Потсдамська основні характеристики, досягнення / втрати.

Основні теоретичні відомості

Вестфальську систему геополітичних відносин встановлено 1648-го року по закінченні Тридцятирічної війни (1618-1648) - боротьби між німецькими протестантськими князями з одного боку, й католицькими князями та імператором з іншого, яка перетворилася з внутрішньогерманської на загальноєвропейську (дехто її, навіть, воліє іменувати першою світовою війною). Проти габсбургського альянсу (іспанські та австрійські Габсбурги, католицькі князі Німеччини, за сприяння Папи Римського і Польщі) виступила коаліція у складі: німецькі протестантські князі, Франція, Швеція, Данія, підтримувані Голландією, Великою Британією та Росією.

Вестфальська система вперше санкціонувала принцип територіального суверенітету у міждержавних відносинах. З певними модифікаціями вона проіснувала до 1939-го, тобто до початку Другої Світової війни. Деякі елементи цієї системи продовжували діяти й у період ялтинсько-потсдамської системи міжнародних відносин.

За основу вестфальської системи було покладено Вестфальську мирну угоду, укладену 24 жовтня 1648-го на двох конгресах, що відбувались у містах Вестфалії — Мюнстері й Оснабрюці.

Віденським Конгресом закінчено війни коаліції європейських держав з Наполеоном I і встановлено нову - *Віденську систему* міжнародних відносин. По розгромі наполеонівської імперії, 30 травня 1814-го підписано Паризький мир між Францією і країнами-учасниками 6-ої антифранцузької коаліції. Він передбачав скликання у Відні конгресу усіх європейських держав. Офіційні його засідання почалися 1 листопада 1814-го й закінчилися 9 червня 1815-го. У Відні збиралося 216 представників усіх європейських держав (за винятком Туреччини) на чолі с переможцями Наполеона — Росією, Великою Британією, Пруссією й Австрією.

Версальсько-Вашингтонська система являла собою визначену форму політичної організації міжнародних відносин після війни 1914-1918 р. і була закріплена в договорах і угодах 1919-1922р. Як звичайно, основою системи міжнародних відносин, найважливішим внутрішнім фактором її розвитку був баланс сил, що розуміється як конкретно-історичне співвідношення питомої ваги і впливу вхідних у систему держав, і в першу чергу великих держав, що по суті були основними системоутворюючими елементами. Звичайно, середні і малі держави також впливали на загальний баланс сил у системі міжнародних відносин, але переважно на регіональному рівні. Існування кожної, у тому числі і Версальсько-Вашингтонської, системи продовжується доти, поки закріплене в ній співвідношення (баланс) сил між окремими країнами відповідає реаліям процесу історичного розвитку держав. Визначена стійкість, властивій системі міжнародних відносин, залежить від ступеня її рівноваги, що є часткою случаємо балансу сил, при якому він відповідає як мінімум балансу головних інтересів великих держав.

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин (1945-1991) мала певні основні характеристики та особливості:

- біполярність структури повоєнних міжнародних відносин, в яких провідну роль відігравали дві наддержави -СРСР та США;

- повоєнна система носила конфронтаційний характер. Такий вид протистояння у форматі взаємних погроз використання сили, балансування на грані реальної, „гарячої" війни отримав назву «холодної війни»;

- повоєнна біполярність складалася в епоху ядерної зброї, що призвело до революції як у військових так і в політичних стратегіях;

- ООН, один із центральних елементів Ялтинсько-Потсдамської системи, мала стати головним механізмом координації зусиль з метою виключення з міжнародного життя війн і конфліктів шляхом гармонізації відносин між державами та створення глобальної системи колективної безпеки.

Основні поняття: Вестфальська система, Віденська система, Версальсько-Вашингтонська, Ялтинсько-Потсдамська.

Тестові завдання

1. Вестфальська система міжнародних відносин утвердилася:

а. у середині XVIII ст.;

б. у середині XVII ст.;

в. у кін. XIX ст.;

г. на поч. XX ст.

2. Яка система визначається наявністю двох наддержав, могутність і вплив яких ділить міжнародну систему на дві відносно відмежовані підсистеми?

а. бімультіполярна система;

б. біполярна система;

в. систем а балансу сил;

г. ієрархічна система.

3. Яка система міжнародних відносин змінила Вестфальську?

а. Віденська;

б. Версальсько-вашингтонська;

в. Ялтинськ о-постдамська;

г. Постбіполярна.

4. Назва політичного, ідеологічного і воєнного протиборства двох світових систем, конфронтаційного політичного курсу на міжнародній арені у повоєнний час:

а. «Гаряча війна»;

б. «Дивна війна»;

в. «Тепла війна»;

г. «Холодна війна».

Питання для самостійного опрацювання

1. Дайте характеристику Вестфальській системі як засадничого принципу легітимізації міжнародних відносин.

2. Докладно розкрийте та охарактеризуйте особливості й характерні риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

3. Порівняйте Ялтинсько-Потсдамську систему міжнародних відносин з іншими світовими системами.

4. Дайте характеристику Версальському мирному договору як причини другої світової війни.

Тема 3. Сучасна геополітична ситуація у світі

1. Геополітичні зміни у світі на рубежі ХХ-ХХІ ст.

2. Особливості становлення багатополюсної системи міжнародних відносин на поч. ХХІ ст.

3. Основні центри сили та їх роль і місце в системі сучасних міжнародних відносин.

4. Основні концепції майбутнього світоустрою.

Основні теоретичні відомості

Демократизація суспільства послабила СРСР і в грудні 1991 р. він припинив своє існування. 24 серпня 1991 р, на карті світу з'явилася нова держава - Україна. Міждержавне утворення СНД поступово перетворився на доволі аморфний союз колишніх радянських соціалістичних республік. На пострадянському просторі в зазначені роки відбувається трансформація суспільно-політичних та економічних пріоритетів, зорієнтованих на розвинений Захід або на

мусульманський Схід, зі збереженням економічної залежності від Росії.

Характерною ознакою рубежу ХХ та початку ХХІ ст. є подальше поглиблення процесу глобалізації сучасного світу, процес західноєвропейської, північноамериканської та східноазійської економічної інтеграції. Створюються або перебувають у стадії становлення суспільно-політичні принципи та форми міждержавної інтеграції, зросли значення та вплив у вирішенні конфліктних ситуацій міжнародних наддержавних об'єднань (ООН, ОБСЄ, ЄС та ін.).

Основні поняття: крах Ялтинсько-Потсдамської системи, розпад СРСР, створення СНД, демократизація, глобалізація.

Тестові завдання

1. Факт припинення існування СРСР було констатовано:
  - а. 21 грудня 1991 р.;
  - б. 25 грудня 1991 р.;
  - в. 26 грудня 1991 р.;
  - г. 22 січня 1992 р.
2. 23 квітня 1991 р. в Ново-Огарьово було підписано:
  - а. угоду про розпад СРСР;
  - б. угоду про принципи нового союзного договору;
  - в. угоду про вихід України, Білорусі та Грузії зі складу СРСР.
3. Розширення НАТО на Схід відбулося в результаті:
  - а. розпаду соціалістичного табору та СРСР ;
  - б. початку «холодної війни»;
  - в. входження КНР до Ради Безпеки ООН;
  - г. Берлінської кризи .

Питання для самостійного опрацювання

1. «Перебудова» в СРСР і зміни орієнтирів у зовнішній політиці.
2. Розвал «соціалістичного табору» і розпуск ОВД та РЕВ.
3. Падіння Берлінської стіни.
4. Внутрішні та зовнішні чинники розпаду СРСР.
5. Утворення і діяльність СНД.
6. Геополітичні наслідки розпаду СРСР.
7. Монополюсний світ і його геополітичні переваги та вади.

8. Нові обриси системи міжнародної та європейської безпеки на межі 80–90-х років.
9. Трансформація НАТО.

Тема 4. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин

1. Глобалізація як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.
2. Позитивні та негативні наслідки прояву глобалізації.
3. Інтеграція як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.
4. Роль міжнародних організацій у врегулюванні сучасних міжнародних відносин.
5. Демократизація як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.

Основні теоретичні відомості

Глобалізація (від лат. globus - куля, земна куля, глобус) - це процес всевітньої економічної, політичної та культурної інтеграції і уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Існує три основні підходи до тлумачення цього явища: вузькодисциплінарний, ідеологічний та історичний.

Основними рисами глобалізації є:

- інтенсифікація транскордонних економічних, політичних соціальних і культурних зв'язків;
- трансформація світової економіки, керованої анархією світових ринків;
- технологічна революція з численними і не до кінця зрозумілими соціальними наслідками;
- нездатність національних держав впоратися з глобальними проблемами, які потребують глобальних рішень.

Глобалізаційні процеси породили антиглобалістський рух, представники якого пропагують боротьбу з проблемами,

породженими цим процесом, як от: світове безробіття та нерівність, засилля та монополія нових міжнародних акторів (ТНК, ТНБ, МВФ, СОТ), підвищення цін на продукти, підрив національного суверенітету, культурна асиміляція тощо.

Поняття «інтеграція» походить від латинського «integratio», що перекладається як «возз'єднання, заповнення» і стосовно сфери міждержавних відносин воно означає добровільне та взаємовигідне об'єднання окремих частин (суб'єктів) у певну самостійну цілісність (спільність), яка являє собою більшу, ніж просто арифметичну суму складових частин, адже за своїм обсягом вона є набагато змістовнішою, і дозволяє отримати такі матеріальні, інтелектуальні та інші засоби, яких жоден з учасників не мав би, діючи автономно.

Сучасна система міжнародних відносин завдячує своїм виникненням появі нових транснаціональних акторів (ТНА), які працюють на території більш ніж однієї держави. До них належать: міжурядові організації (МУО); транснаціональні корпорації і банки (ТНК, ТНБ); міжнародні неурядові організації (МНУО); внутрішньодержавні регіони; міжнародні злочинні й терористичні угруповання тощо.

Міжурядові організації (МУО) називають «наддержавними утвореннями», оскільки їх створюють держави на постійній основі для реалізації загальних цілей згідно зі статутними документами. МУО припускають інституціоналізацію, включно з наявністю штаб-квартири, апарату й механізмів реалізації своїх цілей. Міжнародні неурядові організації (МНУО) - це, як правило, нетериторіальні утворення, бо їх члени не є суверенними державами. Сюди відносять професійні, релігійні, спортивні, гуманітарні об'єднання.

Основні поняття: глобалізація, інтеграція, взаємопов'язаність, антиглобалістський рух, ТНК, міжурядові організації, неурядові організації.

Тестові завдання

1. Глобалізація – це:
  - а. процес взаємопроникнення культур;

- б. процес глобального і всезагального роззброєння;
  - в. процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації;
  - г. епоха постмодерну в міжнародних відносинах.
2. Вперше термін «глобалізація» запровадив:
- а. Р. Робертсон;
  - б. Б. Баді;
  - в. Т. Левіт;
  - г. М. Кастельс.
3. Глобалістика займається:
- а. вивченням процесів глобалізації;
  - б. дослідженням фундаментальних проблем світоустрою;
  - в. дослідженням економічних і політичних процесів у світовому масштабі.
4. Міжнародні міжурядові організації створені з метою:
- а. просування своїх торговельних інтересів на міжнародному ринку;
  - б. відстоювання своїх позицій в ООН;
  - в. економічної інтеграції як у середині організацій, так і у світову економіку, впровадження безмитної торгівлі та надання торговельних пільг;
  - г. просування пацифістських настроїв у світі та боротьби за мир у всьому світі.
5. До неурядових міжнародних організацій належать:
- а. ТНК, НАТО, Фонд захисту дітей, ШОС;
  - б. Осксфарм, Грінпіс, Американський Червоний Хрест;
  - в. ТНК, ТНБ, МОТ, ВООЗ.
6. До міжурядових міжнародних організацій належать:
- а. ЕКОСОП, Комітет з опіки, РБ ООН;
  - б. ООН, СОТ, НАТО, ОБСЄ;
  - в. ООН, МОТ, Американський Червоний Хрест;
  - г. Американський Червоний Хрест, Грінпіс, ОВД.
7. Найвищим рівнем інтеграції є: °
- а. зона вільної торгівлі; °
  - б. економічний союз; °

- в. політичний союз; °
- г. спільний ринок.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає проблема національного суверенітету?
2. Визначіть характерні риси міжнародної організації.
3. У чому полягає відмінність між урядовими і неурядовими міжнародними організаціями?
4. Розкрийте значення терміну «глобалізація».
5. Хто вперше вжив термін «глобалізація»?
6. Назвіть основні риси глобалізації.
7. До яких наслідків призводить ізоляція країн та опір глобалізації?
8. Опишіть протиріччя глобалізаційних процесів.
9. Визначте сутнісні риси світового порядку в умовах глобалізації.
10. У чому полягають негативні сторони глобалізації?
11. Які цілі переслідують представники антиглобалістського руху?

Тема 5. Міжнародна безпека у XXI ст.

1. Основні параметри міжнародної безпеки у XXI ст.
2. Основні загрози міжнародній безпеці та шляхи їх відвернення.
3. Колективна безпека: позитивні та негативні аспекти діяльності системи.
4. Особливості забезпечення національної безпеки у XXI ст.

Основні теоретичні відомості

Актуальність проблеми забезпечення миру та міжнародної безпеки для сучасності. Нові підходи до безпеки держав: перехід від військових концепцій до політичних і міжнародно-правових доктрин безпеки. Створення всеосяжної системи міжнародної безпеки як новий підхід до проблеми забезпечення миру та безпеки на планеті. Визначальна роль права міжнародної військової безпеки. Необхідність вирішення двоєдиного завдання: забезпечення ефективного функціонування механізму підтримки миру, який світове співтовариство вже має,

максимального використання потенціалу, закладеного в діючих нормах, зміцнення існуючого міжнародного правопорядку; вироблення нових міжнародно-правових зобов'язань, принципів, норм. Міжнародно-правові засоби забезпечення миру та запобігання війні.

Основні поняття: міжнародна безпека, колективна безпека, національна безпека.

Тестові завдання

1. З яким поняттям безпосередньо пов'язане поняття безпеки?
  - а. життєво важливий інтерес;
  - б. рівновага сил;
  - в. національна мораль;
  - г. міжнародна стабільність.
2. Насильницьке приєднання державою всієї або частини території іншої держави в односторонньому порядку, один з видів агресії і спричиняє міжнародно-правову відповідальність:
  - а. анексія;
  - б. експансія;
  - в. демілітаризація;
  - г. протекціонізм.
3. Міжнародна організація держав, створена у 1945 р. з метою підтримки і зміцнення миру, безпеки, співробітництва між країнами:
  - а. ліга Націй;
  - б. НАТО;
  - в. Організація Варшавського договору;
  - г. Організація Об'єднаних Націй.

Питання для самоперевірки

1. Що таке міжнародна безпека?
2. Охарактеризуйте нові обриси системи міжнародної та європейської безпеки на межі 80–90-х років.
3. Принципи міжнародної безпеки.
4. Засоби міжнародної безпеки.
5. Рівні міжнародної безпеки.

Тема 6. Міжнародні конфлікти і їх місце у сучасних міжнародних відносинах

1. Поняття міжнародного конфлікту. Підходи до визначення.
2. Типологія міжнародних конфліктів
3. Фази міжнародних конфліктів
4. Проблеми вирішення воєнних конфліктів
5. Основні міжнародні конфлікти сучасності.

Основні теоретичні відомості

Міжнародний конфлікт - це безпосереднє або непряме зіткнення інтересів двох або декількох сторін (держав, груп держав, народів, політичних рухів) на основі протиріч, що існують між ними.

Суб'єктами конфлікту є коаліції держав, окремі держави, а також партії, організації і рухи, що борються за запобігання, завершення і розв'язання різних видів конфліктів. Під об'єктами конфлікту розуміють інтерес, який відстоюють суб'єкти конфлікту, виражений в їх обґрунтованому або хибному праві на щось. Процес розвитку системи конфлікту визначається взаємодією його об'єкта (предмета), як прояву реальних протиріч, з його елементами (суб'єктами, конфліктними стосунками).

У відповідності до сфер функціонування виділяють екологічні, соціальні, економічні, політичні та військові конфлікти. Щодо типології, то класифікацію міжнародного конфлікту здійснюють за кількома характеристиками, до яких відносять: цивілізаційно-культурологічні особливості; причини виникнення конфлікту; протиріччя, що лежать в його основі; характер учасників; масштаби; вживані засоби; характер розвитку; соціально-психологічні чинники конфлікту; його тривалість.

Важливе місце займає проблема управління, запобігання, обмеження і врегулювання конфліктів. Врегулювання конфлікту може стати результатом зусиль однієї або усіх сторін конфлікту, тиску з боку «третьої» сторони. Серед найефективніших способів врегулювання конфліктів розглядають: переговorni

процеси, посередницькі процедури, арбітраж, скорочення і припинення постачань зброї сторонам конфлікту, організація вільних виборів.

Основні поняття: міжнародний конфлікт, міжнародний інтерес, стадії конфлікту, врегулювання конфлікту.

Тестові завдання

1. Міжнародний конфлікт – це: °
  - а. наявність у будь-якому життєвому явищі чи процесі двох протилежних його початків;
  - б. суперечність, що знаходиться вже у деякій стадії своєї матеріалізації, тобто має певні практичні результати;
  - в. зіткнення двох або більше суб'єктів міжнародних відносин з метою реалізації цілей та інтересів в умовах протидії.
2. Суб'єктами міжнародного конфлікту є:
  - а. коаліції держав, окремі держави, а також партії, організації і рухи, що борються за запобігання, завершення і розв'язання різних видів конфліктів;
  - б. інтерес, який відстоюють суб'єкти конфлікту виражений в їх обґрунтованому або хибному праві на щось.
3. Третя фаза конфлікту характеризується:
  - а. переходом до насильницьких засобів у розв'язанні політичних, міждержавних, економічних, соціальних і навіть екологічних протиріч;
  - б. наростанням боротьби до найвищого рівня аж до кризи, яка може охопити відношення безпосередніх учасників і залучених соціальних систем;в переходом до насильницьких дій, у тому числі із застосуванням військової сили.

Питання для самоперевірки

1. Що таке міжнародний конфлікт?
2. Назвіть причини міжнародного конфлікту?
3. Що є суб'єктами та об'єктами міжнародного конфлікту?
4. Вкажіть етапи (фази) розвитку міжнародного конфлікту.
5. Які види міжнародних конфліктів виділяє канадський політолог А. Рапопорт?

6. Що покладено в основу сучасної типологізації міжнародних конфліктів?
7. Схарактеризуйте способи врегулювання міжнародних конфліктів.
8. Вкажіть принципи, що ними мають керуватися сторони при врегулювання конфлікту.
9. Які існують напрями запобігання міждержавним конфліктам?

Тема 7. Країни Європи в системі сучасних міжнародних відносин

1. Геополітичні зміни в Європі на поч. 90-х рр. XX ст.
2. Геополітична ситуація в Європі у XXI ст.
3. Особливості розвитку європейських інтеграційних процесів на рубежі XX-XXI ст.
4. Європейська система безпеки: стан, проблеми та перспективи функціонування.
5. Сучасні локальні та регіональні конфлікти в Європі.

Основні теоретичні відомості

З розпадом біполярної системи міжнародних відносин було покладено край розколу Європи. Суспільно-політичні трансформації на континенті ознаменували розпад СРСР (1991), Чехословаччини (1993) та Югославії (1995).

Розвиток міжнародних відносин в Європі значною мірою відбувається через функціонування різних багатосторонніх механізмів, центральне місце серед яких займають: ЄС, НАТО, ОБСЄ і РЄ. Принципи функціонування ЄС з моменту його створення регулювалися низкою договорів, насамперед: Маастрихтським (1992); Амстердамським (1997), Ніщцьким (2001) та Лісабонським (2007).

З 1990 р. відбувалося формування Економічного і валютного союзу з метою конвергенції економічних систем до кінця десятиліття. У травні 1998 р. почав функціонувати Європейський центральний банк, а в 1999-2002 рр. в 11 з 15 країн ЄС національні грошові знаки були замінені єдиною валютою - євро.

Органи ЄС включають у себе Єврокомісію (виконавча влада), Раду Європейського Союзу (законодавча влада), Європарламент (законодавча влада) та Суд Європейського Союзу (судова влада). Окремо існує Європейська Рада на рині якої двічі на рік проводяться зустрічі глав держав та урядів країн ЄС. Її очільник формально вважається головою (президентом) ЄС.

НАТО - це «трансатлантичний форум» для проведення країнами-союзниками консультацій з будь-яких питань, що зачіпають їх життєво важливі інтереси.

Основні поняття: Європа, європейські механізми, сегментація Європи, ЄС, органи ЄС, НАТО.

Тестові завдання

1. ОБСЄ було створено на:

- а. Стокгольмській зустрічі у 1986 р.;
- б. Паризькій зустрічі у 1990 р.;
- в. Віденській зустрічі у 1990 р.;
- г. Будапештській зустрічі у 1994 р.

2. Головною особливістю Ради Європи є:

- а. поєднання урядового і парламентського представництв;
- б. поєднання урядового і партійного представництв;
- в. узгодження діяльності всіх владних структур Європи;
- г. забезпечення дорадчої діяльності всіх структурних і адміністративних підрозділів ЄС.

3. Програма «Партнерство заради миру», започаткована НАТО у 1994 р. передбачала:

- а. співпрацю всіх країн світу з НАТО;
- б. співпрацю окремих країни Центральної та Східної Європи з НАТО;
- в. співпрацю зі всіма членами ОБСЄ на основі індивідуальних проектів.

4. Під час останнього розширення Північноатлантичного альянсу у 2009 р. його членами стали:

- а. Болгарія, Румунія;
- б. Молдова, Румунія;
- в. Сербія, Хорватія;

г Албанія, Хорватія.

Питання для самоперевірки

1. З якими подіями пов'язують завершення розколу Європи?
2. Як змінився європейський геополітичний ландшафт із завершенням холодної війни?
3. З якими проблемами зіткнулася сучасна Європа?
4. Скільки розширень пережив ЄС з моменту свого заснування?
5. Назвіть країни, які сьогодні є членами ЄС?
6. Вкажіть договори, що регулюють принципи функціонування ЄС?
7. Розкрийте умови Лісабонського договору 2007 р.
8. Які ограни забезпечують функціонування ЄС?
9. Хто є формальним головою ЄС?
10. Скільки країн є учасниками НАТО?

Тема 8. Україна в системі сучасних міжнародних відносин.

1. Становлення на міжнародній арені України як незалежної держави.
2. Зовнішньополітичні вектори та пріоритети сучасної України.
3. Роль та місце України в ядерному роззброєнні.
4. Україна в міжнародних організаціях.

Основні теоретичні відомості

Стратегічна мета України після проголошення незалежності у 1991 р. полягає в інтеграції до європейських та євроатлантичних структур. 14 червня 1994 р. у Люксембургу було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом і Україною (УПС). Цей документ заклав основи стабільного політичного, економічного і культурного діалогу між двома сторонами. 11 червня 1998 р. була затверджена «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу». Євроінтеграцію як основний зовнішньополітичний пріоритет закріплено Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (20 липня 2010 р.).

12 лютого 2005 р. Кабінет Міністрів України ухвалив «План дій Україна-ЄС». Протягом 2007-2009 рр. проведено 12 раундів переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною

та ЄС. 24 листопада 2009 р. набув чинності «Порядок денний асоціації Україна - ЄС» на заміну Плану дій між Україною та ЄС. 30 березня 2012 року у Брюсселі попередньо парафовано Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Ініціатива «Партнерство заради миру» у 1994 р. дала змогу Україні створити умови для розвитку партнерства з Північноатлантичним альянсом. 29 травня 1997 р. в Сінтері (Португалія) парафовано Хартію про особливе партнерство НАТО з Україною. 22 листопада 2002 р. у Празі було ухвалено «План дій Україна-НАТО». У 2010 р. розширене партнерство України з НАТО було фактично згорнуте.

Україна, не будучи офіційним членом СНД, тісно співпрацює з цією організацією. Київ зміцнив співробітництво і з такими впливовими міжнародними інституціями, як МВФ, ВБ, ЄБРР.

Україна є членом більше ніж 60 міжнародних організацій.

Основні поняття: Україна, євроатлантична інтеграція, СНД, міжнародна співпраця.

Тестові завдання

1. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією було підписано у:
  - а. 1991 р.;
  - б. 1994 р.;
  - в. 1997 р.;
  - г. 2000 р.
2. 7 травня 1997 р. в Києві було відкрито:
  - а. Інформаційний центр ЄС;
  - б. Інформаційний центр НАТО;
  - в. штаб-квартиру ГУАМ.
3. Основною рисою у стосунках України з СНД є те, що:
  - а. Україна заперечує перетворення СНД на суб'єкт міжнародних відносин;
  - б. Україна виступає проти перетворення СНД на конфедерацію чи федерацію нового типу;
  - в. обидві риси характеризують стосунки України з СНД.
4. Членом ЦЄІ Україна стала:

- а. у 1994 р.;
- б. у 1996 р.;
- в. у 1998 р.
- 5. Рік вступу України до складу ОБСЄ:
  - а. 1992 р.;
  - б. 1993 р.;
  - в. 1994 р.;
  - г. 1995 р.
- 6. Організація, з якою Україна в 2014 р. підписала договір про асоціацію
  - а. Європейський Союз
  - б. Організація з безпеки та співробітництва в Європі
  - в. Рада Європи
  - г. Співдружність незалежних держав

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте геополітичні зміни, пов'язані з появою незалежної України.
2. Які документи констатують статус України як суб'єкта міжнародних відносин?
3. Розкрийте суть документа «Основні напрямки зовнішньої політики України».
4. З якою метою було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом і Україною?
5. Яким документом було закріплено надання Україні режиму найбільшого сприяння у розвитку торгово-економічних зв'язків з ЄС?
6. Коли було відкрито Документаційний центр ЄС у Києві?
7. Коли була парафована Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом?
8. Вкажіть мету приєднання України до Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ).
9. Яке значення для України мало приєднання до програми «Партнерство заради миру» у 1994 р.?
10. Членом скількох міжнародних організацій є Україна?

11. Назвіть документи, що декларують без'ядерний статус України.

Рекомендована література

1. Дронов В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / В. Ю. Дронов ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2022. 131 с. Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23460ISBN_978-966-928-880-6
2. Дронов В. Ю., Мамонтова Е.В. Політичні концепції формування та реалізації міжнародних відносин : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронний ресурс] / В. Ю. Дронов. Е.В. Мамонтова; НУ «Одеська юридична академія». 2-ге вид. доп. та переробл. Одеса : 2024. 151 с
3. Міжнародні відносини та світова політика [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко ; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 201 с.
4. Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз сучасної політичної думки / [С. В. Багацький та ін. ; за заг. ред. І. М. Ковалю, О. І. Брусиловської] ; М-во освіти і науки України, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ін-т соц. наук. Одеса : ОНУ, 2016. 408 с.
5. Міжнародні відносини та світова політика: Підручник / Кер. авт. кол. В. Ю. Крушинський; за ред. В. А. Манжоли. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 863 с.
6. Міжнародні відносини та світова політика / В. А. Манжола, О. А. Коппель, В. Ю. Крушинський та ін. Київ: Знання, 2014. 662 с.
7. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Постол О.Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні

- виміри): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с
8. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 540 с.
  9. Теорія та історія європейської інтеграції [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, І. В. Застава та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 182 с.
  10. Міжнародні системи та глобальний розвиток: підручник. за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжола ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2014. 526 с.

Додаткові джерела

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / Пер. з англ. Львів: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
2. Мальський М.З., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин. Підручник. – К.: Знання, 2007.- 461 с.
3. Мартиненко А. К., Мартиненко Б. А. Міжнародні відносини 1945-1975 років: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавництво Ліра"К, 2004. 366 с.
4. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю.В.Пунда, І.П.Козинець, В.С.Клименко та ін.]. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 328 с
5. Основи теорії міжнародних відносин : навч. посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
6. Пронь С.В. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914-1991 роки: Навч. посіб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2009. 140 с.

7. Світова та європейська інтеграція / За ред проф. Я.Й. Малика. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 540 с.
8. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. Монографія. Київ : Вадекс, 2019. 442 с